

Janusz Gręźlikowski

Biskup Roman Andrzejewski administratorem diecezji włocławskiej "sede vacante" (1986-1987 i 1992)

Studia Włocławskie 6, 64-89

2003

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. JANUSZ GRĘŻLIKOWSKI

**BISKUP ROMAN ANDRZEJEWSKI
ADMINISTRATOREM DIECEZJI WŁOCŁAWSKIEJ
SEDE VACANTE (1986-1987 i 1992)**

W najnowszej swej historii, w lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX wieku, diecezja wrocławska dwukrotnie przeżywała wakans stolicy biskupiej. Pierwszy raz po śmierci bpa Jana Zaręby (22 listopada 1986 r.),¹ kiedy to przez trzynaście miesięcy, do 23 grudnia 1987 r., oczekiwano nowego pasterza diecezji. Drugi raz wakans wrocławskiej stolicy biskupiej trwał ponad dwa tygodnie, na początku kwietnia 2002 r., po przeniesieniu biskupa wrocławskiego H. Muszyńskiego na stolicę metropolitalną do Gniezna.

Czas ten, szczególnie okres pierwszego wakansu stolicy biskupiej, obfitujący w wiele wydarzeń kościelno-zbawczych, uroczystości, zarządzeń i działań administracyjno-ewangelizacyjnych nie został do dzisiaj opracowany i przedstawiony. Warto zatem z racji jubileuszu 65. rocznicy urodzin bpa Romana Andrzejewskiego podjąć się usystematyzowanego opracowania tego okresu, gdyż to właśnie Dostojny Jubilat zarządzał tymczasowo w obydwu przypadkach wakującą diecezją wrocławską jako jej administrator. Poprzez wielopłaszczyznowe działania ustawodawczo-administracyjne i przedsięwzięcia apostolsko-ewangelizacyjne przeprowadził i przygotował diecezję wrocławską na przyjęcie nowego pasterza diecezji w osobie bpa Henryka Muszyńskiego, a także wprowadził jego następcę bpa Bronisława Dembowskiego na urząd biskupi we Wrocławku.

1. Wybór i objęcie urzędu

Sytuacja *sede vacante* następuje na skutek śmierci biskupa diecezjalnego, zrzeczenia przyjętego przez Biskupa Rzymu, przeniesienia na inną stolicę biskupią bądź przez pozbawienie urzędu, po powiadomieniu o tym biskupa.² Jeżeli taka sytuacja zaistnieje w diecezji, prawo kanoniczne w sposób jednoznaczny określa i podaje rozwiązania prawne. Nas interesuje sytuacja pierwsza i trzecia, kiedy zawakuje stolica biskupia na skutek śmierci biskupa diecezjalnego albo przeniesienia go na inną stolicę biskupią.

Ustawodawca kościelny w kan. 419 KPK stwierdza, że w razie zawakowania stolicy biskupiej zarząd nad diecezją, aż do ustanowienia administratora diecezjalnego, obejmuje biskup pomocniczy, a jeśli jest ich kilku – najstarszy promocją. Kto w ten sposób obejmuje zarząd nad diecezją, powinien bezzwłocznie zwołać kolegium konsultorów uprawnione do wyboru administratora diecezji.³ Biskup pomocniczy ma obowiązek powiadomić jak najszybciej Stolicę Apostolską o śmierci biskupa diecezjalnego.⁴ Kto rządzi diecezją wakującą przed wyborem administratora diecezjalnego, cieszy się taką władzą, jaką prawo przyznaje wikariuszowi generalnemu.⁵ Jest to władza wykonawcza, zastrzeżona do podejmowania aktów administracyjnych.⁶

W razie przeniesienia biskupa diecezjalnego na inną stolicę biskupią, biskup – zgodnie z kan. 418 § 1 KPK – powinien w ciągu dwóch miesięcy, licząc od otrzymania pewnej wiadomości o tym, udać się do nowej diecezji i objąć ją w kanoniczne posiadanie. Dotychczasowa diecezja wakuje od dnia objęcia nowej diecezji. Z chwilą objęcia diecezji *ad quam* biskup nie ma żadnej władzy w diecezji *a quo*. Dopiero od chwili objęcia nowej diecezji, diecezję zwolnioną może objąć inny rządcą. W okresie kiedy jeszcze jej nie objął, należy ustanowić administratora diecezjalnego, zgodnie z przepisami prawa.⁷

Jeżeli chodzi o administratora diecezjalnego, który jest tymczasowym rządcą diecezji wakującej, to jego wyboru powinno dokonać kolegium konsultorów w ciągu ośmiu dni od otrzymania wiadomości o zawakowaniu stolicy biskupiej.⁸ Kolegium temu przewodniczy biskup pomocniczy, który wcześniej – zgodnie z normą kan. 419 KPK – objął zarząd nad diecezją. Do wyborów można przystąpić, jeśli jest obecna większość członków kolegium konsultorów, którzy powinni być wezwani. Na administratora zostaje wybrany ten kandydat, który uzyskał bezwzględną większość głosów obecnych członków. Ustawodawca kościelny zaleca, aby urząd administratora diecezjalnego powierzyć miejscowemu biskupowi pomocniczemu, który – znając potrzeby i sytuację diecezji – jest gwarantem najlepszego zabezpieczenia dobra wspólnego Kościoła partykularnego.⁹ Nowo wybrany administrator diecezjalny powinien jak najszybciej powiadomić Stolicę Apostolską o swoim wyborze.¹⁰ Administrator diecezjalny ma obowiązki i władzę biskupa diecezjalnego, z wyjątkiem tego, co jest wyłączone z natury rzeczy lub przez samo prawo.¹¹ Otrzymuje władzę po przyjęciu wyboru, a do jej sprawowania nie jest potrzebne żadne zatwierdzenie.¹² Jest zobowiązany do złożenia osobiście wyznania wiary wobec kolegium konsultorów. Wyznanie to powinno być złożone bezpośrednio po przyjęciu wyboru, przed rozpoczęciem wykonywania przyjętego urzędu.¹³

Władza rządzenia administratora diecezjalnego jest zwyczajna i własna. Jest on ordynariuszem miejsca.¹⁴ Ze względu jednak na tymczasowość jego urzędu nie jest pełnoprawnym rządcą diecezji i dlatego zakres jego kompetencji jest mniejszy niż biskupa diecezjalnego.¹⁵ Pociąga to za sobą pewne konsekwencje prawne. Otóż prawo kościelne, stojąc na straży dobra diecezji wakującej i uprawnień przyszłego biskupa diecezjalnego, stwierdza, iż podczas wakansu stolicy biskupiej nie powinno się niczego zmieniać.¹⁶ Zasada ta: *Sede vacante nihil innovetur* nie dopuszcza do trwałych zmian, które mogłyby spowodować szkodę diecezji lub postawić nowego biskupa przed faktami dokonanymi. Dlatego temu, kto tymczasowo objął zarząd diecezją, zabrania się podejmowania wszelkich czynności, które mogłyby przynieść szkodę diecezji lub naruszyć prawa biskupie.¹⁷ Nie są zabronione jedynie te zmiany, które nie powodują szkody, lecz przynoszą diecezji korzyść.¹⁸

* * *

Po śmierci bpa Jana Zaręby dnia 22 listopada 1986 r., tego samego dnia pod przewodnictwem biskupa pomocniczego Czesława Lewandowskiego, starszego nominacją, zebrało się Kolegium Konsultorów Diecezji Włocławskiej, które w tajnym głosowaniu dokonało wyboru tymczasowego administratora diecezji. Został nim bp Roman Andrzejewski, pomocniczy biskup włocławski. Po ogłoszeniu wyboru złożył on wyznanie wiary i objął urządowanie.¹⁹

Zgodnie z przepisami prawa kanonicznego przedstawionymi wyżej, nowo wybrany administrator diecezjalny, tego samego dnia, tj. 22 listopada 1986 roku, powiadomił Sekretariat Stanu Stolicy Apostolskiej o śmierci biskupa włocławskiego i wybraniu go na administratora diecezji. Przy tej okazji bp Andrzejewski poprosił „o błogosławieństwo apostolskie dla biskupów, duchowieństwa i wiernych osieroconej diecezji włocławskiej”.²⁰

W odpowiedzi na wiadomość o zgonie bpa Jana Zaręby, Ojciec Święty Jan Paweł II, który w tym czasie odbywał podróż apostolską po Australii, wyznaczył abpa Francesco Colasuonno swoim delegatem na uroczystości pogrzebowe. Kongregacja do spraw Biskupów nadesłała na ręce biskupa administratora pismo datowane 25 listopada 1986 r., w którym potwierdziła przyjęcie wiadomości o wyborze bpa Andrzejewskiego na administratora diecezji, oznajmiając, iż „zostało to zgodnie z prawem odnotowane w aktach Sekretariatu”. Jednocześnie złożyła bpowi Andrzejewskiemu gratulacje z okazji wyboru oraz wyraziła nadzieję, że biskup administrator będzie „usilnie starał się, aby depozyt wiary i dyscypliny kanonicznej nie poniosły żadnego uszczerbku i by w czasie wakansu Stolicy nic nie zmieniono, a prawa Kościoła były przez wszystkich święcie zachowywane”.²¹

Po piśmie Kongregacji przyjmującej wiadomość o wyborze administratora diecezjalnego, bp Andrzejewski jako administrator diecezji skierował w dniu pogrzebu bpa Jana Zareby, 26 listopada, słowo do kapłanów i wierznych świeckich. Podzielił się w nim wiadomością o śmierci pasterza diecezji wrocławskiej, zachęcił do modlitwy za zmarłego Pasterza we wszystkich kościołach diecezji oraz do odprawienia Mszy świętej za spójność jego duszy. Poinformował również, iż został wybrany na administratora diecezjalnego i z woli Kościoła urząd ten będzie pełnił do dnia, kiedy Ojciec Święty wyznaczy nowego biskupa diecezjalnego. Słowo swoje zakończył prośbą skierowaną do kapłanów, osób zakonnych oraz chorych o modlitwę i współpracę.²²

Po uroczystościach pogrzebowych, w których bp Andrzejewski jako administrator diecezji brał czynny udział i sprawował rolę gospodarza,²³ rozpoczęło się normalne urzędowanie i kierowanie diecezją wrocławską. Można je sprowadzić do trzech zasadniczych funkcji pasterskiego urzędu biskupiego: posługi nauczania, uświęcania i rządzenia.

Jeżeli chodzi o drugi okres wakansu stolicy biskupiej, to na skutek reorganizacji diecezji i prowincji kościelnych 25 III 1992 r. bullą Jana Pawła II *Totus tuus Poloniae populus*,²⁴ nastąpiło przeniesienie biskupa wrocławskiego Henryka Muszyńskiego na stolicę metropolitalną do Gniezna, a powołanie nowego pasterza diecezji wrocławskiej w osobie ks. prof. dra hab. Bronisława Dembowskiego.²⁵ Po kanonicznym objęciu archidiecezji gnieźnieńskiej przez Henryka Muszyńskiego w dniu 3 IV 1992 r., diecezja wrocławska stała się wakującą, gdyż biskup nominat B. Dembowski powiadomił, iż diecezję obejmie kanonicznie po otrzymaniu sakry biskupiej.²⁶ W związku z powyższym, 4 kwietnia bp Czesław Lewandowski, jako starszy promocją biskup pomocniczy wrocławski, zwołał kolegium konsultorów. Na tym posiedzeniu bp B. Dembowski przedstawił pismo nuncjusza apostolskiego zawiadamiające o powierzeniu mu przez Ojca Świętego Jana Pawła II diecezji wrocławskiej i jednocześnie oznajmił, że kanonicznie obejmie diecezję w dniu 20 kwietnia tego samego roku. Dlatego kolegium konsultorów przystąpiło do wyboru administratora diecezji. Został nim bp Roman Andrzejewski. Przyjąwszy wybór na administratora diecezji wrocławskiej do chwili objęcia jej przez biskupa nominata, złożył wobec kolegium konsultorów wyznanie wiary według formuły przepisanej przez Stolicę Apostolską i zobowiązał się powiadomić o wyborze nuncjusza apostolskiego w Polsce.²⁷

2. Spełnianie posługi nauczania

W prawno-instytucjonalnej strukturze Kościoła oraz hierarchicznym ustroju społeczności kościelnej, określonych zasadą *komunii*, naczelne i wy-

jątkowe miejsce posiadają biskupi, w tym także administrator diecezjalny, który jest ordynariuszem. Z ustanowienia Bożego zajmują oni miejsce Apostołów i są ustanawiani w Kościele pasterzami, aby byli nauczycielami nauki, kapłanami kultu i sługami zarządzania.²⁸

Posługę nauczania bp Andrzejewski jako administrator diecezjalny rozpoczął od konferencji wygłoszonej na zebraniu księży dziekanów w dniu 3 grudnia 1986 r., zatytułowanej *Duchowość kapłana w czasie wakansu stolicy biskupiej*.²⁹ Stwierdził w niej m.in.: „w diecezji zgasło światło, jakie niosła z sobą osoba biskupa diecezjalnego Jana Zaręby, który przez 23 lata był we wspólnocie diecezjalnej, a przez 18 lat kierował diecezją. On rozświetlał drogę, jaką szliśmy, szedł pierwszy, a my szliśmy za nim; kroczył śmiało i odważnie, a ta droga nam wszystkim się udzielała [...] szybko dostrzegał zło czy niebezpieczeństwo, wskazywał na nie, ostrzegał i bronił, byśmy tam nie szli. To był czujny Pasterz. Tego Pasterza nam teraz zabrakło [...] czujemy pustkę, niepewność jutra, góruje nad nami ciekawość: co będzie dalej? Gdy zgasło światło, zdajemy egzamin z naszego człowieczeństwa i naszego kapłaństwa, z naszego duszpasterstwa, katechizacji i administracji parafii, zdajemy egzamin z naszej ludzkiej, kapłańskiej i duszpasterskiej dojrzałości”.³⁰ Zachęcał do dawania tego świadectwa, wzywał duchowieństwo wrocławskie, aby uświadomiło sobie, kim jest dla wspólnoty diecezjalnej pasterz diecezji – nosiciel tradycji apostołskiej, aby tej tradycji wraz z nim wiernie strzegło. Prosił jednocześnie o modlitwę w intencji nowego pasterza, która będzie najlepszym sposobem oczekiwania i przygotowania na przyjęcie go z woli Stolicy Apostolskiej. Stwierdził to jednoznacznie: „Diecezja po żałobie ma trwać na modlitwie o światło Ducha Świętego dla dokonania najlepszego wyboru biskupa wrocławskiego. Porzućmy spekulacje, kto będzie tym, na którego czekamy [...] bowiem zawodna jest myśl ludzka i ludzkie spekulacje. Nie zawodzi Bóg, na którym trzeba się przede wszystkim oprzeć, nie zawodzi ufna modlitwa do Boga, bo On wie najlepiej, jaki biskup, o jakich zaletach serca i umysłu, jest potrzebny naszemu Kościołowi”.³¹

Sposobnością do nauczania pasterskiego stały się również życzenia na Boże Narodzenie 1986 r. Biskup Andrzejewski przekazał wspólnocie diecezjalnej życzenia świąteczne zmarłego bpa Jana Zaręby, które ten napisał tuż przed śmiercią. Administrator Diecezji uważał to za swój obowiązek, aby raz jeszcze wszyscy diecezjanie usłyszeli pasterskie słowa i pełne troski życzenia bpa Zaręby, jako „pewnego rodzaju testament duchowy”. Sam także złożył całej wspólnocie diecezjalnej życzenia świąteczne, wzywając do modlitwy o wieczną nagrodę dla biskupa Jana i podkreślając jego zasługi dla diecezji wrocławskiej.³²

Kolejnym ważnym elementem nauczania Administratora Diecezji było wezwanie do modlitwy o wybór nowego pasterza diecezji włocławskiej skierowane do całej wspólnoty diecezjalnej, a napisane 27 grudnia, w uroczystość św. Jana Ewangelisty – Patrona bpa Zaręby. Było ono odczytane w kościołach całej diecezji w niedzielę 11 stycznia 1987 r.³³ Biskup Andrzejewski raz jeszcze przypomniał postać zmarłego pasterza diecezji włocławskiej i oddał hołd „Niezlomnemu Obrońcy Kościoła, wielce zatroskanemu o realizację zasady leżącej u podstaw właściwych stosunków między Kościołem a Państwem: »Wolny Kościół w wolnym kraju«”. Zachęcił do gorącej modlitwy o światło Ducha Świętego przy wyborze nowego biskupa diecezjalnego, a jednocześnie przypomniał krótko naukę Kościoła o biskupstwie, celem lepszego zrozumienia przez wiernych, kim jest biskup diecezjalny. A uczynił to, jak sam stwierdził: „w poczuciu obowiązku, jaki na nim spoczywa w okresie wakansu stolicy biskupiej, i ze świadomością, że łatwiej jest teraz o pewnych sprawach powiedzieć administratorowi diecezji, niż biskupowi diecezjalnemu, na którego diecezja czeka”.³⁴

Przekazując zaś wezwanie do modlitwy o rychłą beatyfikację Sługi Bożego biskupa Michała Kozala w 44. rocznicę jego śmierci, które było odczytane we wszystkich kościołach diecezji w niedzielę 25 stycznia 1987 r., bp Andrzejewski nauczał o znaczeniu świętych i beatyfikowanych dla życia Kościoła, zachęcał do naśladowania życia Sługi Bożego, ukazywał etapy jego procesu beatyfikacyjnego i wyrażał nadzieję na rychłą beatyfikację. Pragnął także, o czym dobitnie mówił i do czego wzywał, aby diecezja duchowo przygotowała się na to ważne i doniosłe wydarzenie, które może nastąpić w czasie II Krajowego Kongresu Eucharystycznego w Warszawie i III pielgrzymki Ojca Świętego Jana Pawła II do Ojczyzny w czerwcu 1987 roku. W oparciu o te przewidywania przekazywał diecezjanom wiadomość, iż zmarły bp Jan Zaręba na trzy dni przed śmiercią zaprosił do Włocławka na niedzielę 21 czerwca 1987 r. cały Episkopat Polski na dziękczynne uroczystości pobeatyfikacyjne, które poprzedzone zostaną dwudniową Konferencją Plenarną. Na koniec swego słowa prosił wszystkich diecezjan o modlitwę w intencji zakończenia procesu beatyfikacyjnego oraz o to, aby Bóg pozwolił zorganizować odpowiednie uroczystości w Warszawie i na terenie diecezji.³⁵

Bolesną okazją do nauczania biskupiego na temat wartości chrześcijańskich i kultu obrazów była profanacja 5 lutego 1987 r. dwóch świętych obrazów w bazylice katedralnej. Administrator Diecezji z ubolewaniem odniósł się do tego wydarzenia, uświadamiając mieszkańcom Włocławka i wszystkim diecezjanom, czym jest akt profanacji. Wezwał wszystkich, aby zwróci-

li większą uwagę na bezpieczeństwo kościołów oraz zachęcił do gorącej modlitwy przebłagalnej.³⁶

W nurt nauczania pasterskiego Administratora Diecezji należy wpisać wielkopostne wezwanie do duchowej odnowy Kościoła diecezjalnego. Ksiądz Biskup, świadom, iż w życiu duchowym diecezji wrocławskiej istnieje ogromny potencjał, który nie zawsze jest właściwie wykorzystywany dla dobra i rozwoju człowieka, Narodu i Kościoła przez bezsensowne spory i walki, wzywał do odnowy Kościoła lokalnego, podawał motywy i cele tej odnowy, wskazywał na potrzebę podejmowania pracy nad kształtowaniem sumienia oraz wskazywał na to, że odnowa wewnętrzna jest owocem współpracy z Bogiem. Zdaniem Księdza Biskupa, promotorami odnowy powinni być kapłani – kaznodzieje, katecheci i spowiednicy, których zachęcał do gorliwej pracy duszpasterskiej i sakramentalnej nad kształtowaniem ludzkich sumień w sakramencie pokuty.³⁷

Wezwanie do bezpośredniego przygotowania diecezji na Krajowy Kongres Eucharystyczny, odczytane w kościołach diecezji w II niedzielę wielkanocną, to kolejny ważny element spełniania posługi nauczania Administratora Diecezji. Dotyczyło ono niektórych momentów życia religijnego, takich między innymi, jak: uroczystość I Komunii świętej, niedzielna Msza święta, trzeźwość, dobroć i zgoda, Eucharystia i kapłaństwo. Biskup mobilizował duszpasterzy, aby uczynili wszystko, by I Komunia święta w parafiach miała uroczystą i wyjątkową oprawę, wzywał do większego poszanowania świętości niedzieli. Prosił, aby trzy kolejne niedziele – 24 i 31 maja oraz 7 czerwca poświęcić: pierwszą – trzeźwości i ekspiacji za grzechy pijaństwa; drugą – rozmyślanii i czynieniu dobroci, a trzecią – zgodzie i pojednaniu międzyludzkemu. Zachęcał jednocześnie kapłanów i wiernych świeckich do osobistego udziału w czerwcowych uroczystościach Kongresu Eucharystycznego, pielgrzymki Ojca Świętego do Ojczyzny oraz beatyfikacji Sługi Bożego biskupa Michała Kozala.³⁸

Myśli o duchowości kapłana w czasie wakansu stolicy biskupiej Administrator Diecezji podjął i rozwinął na konferencjach wygłoszonych na zebraniach księży dziekanów, odbytych 12 lutego, 6 maja i 30 września 1987 r. Wskazywał, że okres wakansu stolicy biskupiej nie powinien oznaczać czasu próżni, ale dawać okazję do refleksji nad przemijalnością czasu i trwałością Kościoła, nad dziedzictwem diecezji i współodpowiedzialnością za nią. Wzywał wszystkich kapłanów do brania odpowiedzialności za Kościół, do zastanowienia się, „jake nasiona dzisiaj sieją, co zostawiają w spuściznie następnym pokoleniom”.³⁹ Nauczał: „im dłuższy okres wakansu, tym większa na nas spoczywa odpowiedzialność za Kościół jutra, za plony, które

dojrzewają i będą gotowe do żniwa”.⁴⁰ Jego nauczanie wzywało kapłanów do rachunku sumienia, w którym Administrator, przygotowując diecezję na przybycie nowego biskupa diecezjalnego, stawiał pytania: „Jak w procesie przemijania strzeżemy tego, co trwałe? Jaką znajomość Chrystusa i Jego nauki dzięki naszej posłudze zdobyli ci, którzy są z nami, dla których jesteśmy nauczycielami i pasterzami?” Powołując się zaś na słowa Seneki, że „człowiek dobry nie pragnie pochwały, lecz jedynie zasłużenia na nią”, wzywał do spokojnej i gorliwej pracy duszpasterskiej, a nie pragnienia pochwał i godności.⁴¹ Mobilizował do „pielgrzymowania w wierze i udziału w beatyfikacji Sługi Bożego biskupa Michała Kozala w Warszawie i do uroczystego powitania go we Włocławku w czasie uroczystości dziękczynnych za beatyfikację”.⁴²

W konferencji zaś odbytej po pielgrzymce papieskiej i po beatyfikacji biskupa Kozala, w nawiązaniu do słów homilii Jana Pawła II, nauczał: „nie wolno nam doprowadzić do przedziału między duchowieństwem a wiernymi świeckimi i to nie w dziedzinie spełnianych funkcji w Kościele, ale w zakresie warunków życia, naszego uposażenia. Jeżeli wdrze się między duchowieństwo a lud nam powierzony obcość, nasze posługiwanie będzie mało skuteczne. Powinniśmy umieć dzielić się ze słabymi, potrzebującymi, dzielić się tym, co mamy, a nie jeszcze ich obdzierać”.⁴³

Pewnego rodzaju kontynuacją tego nauczania skierowanego do kapłanów diecezji włocławskiej, a jednocześnie przygotowaniem duchowym do Kongresu Eucharystycznego i do przyjazdu Ojca Świętego do Polski oraz beatyfikacji Sługi Bożego biskupa Michała Kozala miało być zorganizowane w dniu 13 i 14 maja 1987 r. z inicjatywy Administratora Diecezji kapłańskiego dnia skupienia w Łądzie nad Wartą. Skupienie to wpisało się mocno w pamięć duchowieństwa, gdyż odbyło się w miejscu, gdzie biskup Kozal, po aresztowaniu, wraz z kapłanami włocławskimi był więziony.⁴⁴

Bardzo doniosłe i ważne społecznie oraz odważne i zdecydowane było nauczanie biskupie wyrażone w liście Administratora Diecezji i biskupa pomocniczego Czesława Lewandowskiego do kapłanów o postawie pasterskiej w latach kryzysu gospodarczego, skierowane przed wyjazdem *ad limina Apostolorum*, 6 grudnia 1987 r. Biskupi skierowali do kapłanów konkretne wskazania odnośnie do ich postawy w okresie kryzysu gospodarczego, prosząc o prawdziwie kapłańską postawę pełną miłości i miłosierdzia, nie dającą zgorznienia stylem życia, ale starającą się pomagać chorym, cierpiącym, biednym i potrzebującym, dzieciom i młodzieży. „Gdyby doszło do tego – nauczali Biskupi – że gniew ludzi głodnych skieruje się na sytych, niech wszyscy wiedzą, że kapłani pierwsi szli rozdzielać chleb, pomagać rodzinom wielo-

dzielnym, organizować pomoc dla chorych, że oni cierpią z ludem i nim nie gardzą”.⁴⁵ Celem powyższych wskazań była troska o podjęcie odpowiednich inicjatyw we wspólnotach parafialnych w zakresie wzajemnej pomocy i jednocześnie zachęta do zdania egzaminu z kapłańskiej postawy i wspólnego zaradzenia trudom kryzysu gospodarczego. Pewnego rodzaju zapowiedzią wspomnianego listu było słowo pasterskie Administratora Diecezji na 43. Tydzień Miłosierdzia.⁴⁶

Uwieńczeniem nauczania pasterskiego i duchowego przygotowania kapłanów do powitania i przyjęcia nowego pasterza diecezji była konferencja bpa Andrzejewskiego wygłoszona na zebraniu księży dziekanów dnia 29 grudnia 1987 r., na zakończenie wakansu stolicy biskupiej, a więc po ogłoszeniu 23 grudnia tegoż roku nominacji nowego pasterza diecezji wrocławskiej w osobie bpa Henryka Muszyńskiego. Konferencja, zatytułowana *Kapłan wobec nowego biskupa diecezjalnego*, została wygłoszona w dniu kanonicznego objęcia diecezji przez nowego ordynariusza i była powitaniem pasterza diecezji. Bp Andrzejewski dziękował Bogu, że skończył się czas wakansu stolicy biskupiej i zachęcał kapłanów do skupienia się wokół osoby nowego pasterza, wzywał do okazywania mu zaufania, czci i posłuszeństwa.⁴⁷

Okazją do nauczania pasterskiego, wyjaśniania prawd wiary i przygotowywania rodziny diecezjalnej na przyjęcie nowego pasterza diecezji wrocławskiej były kierowane na piśmie słowa do pielgrzymów sieradzkich⁴⁸ i kaliskich,⁴⁹ do rodziców, dzieci i młodzieży na rozpoczęcie roku szkolnego i katechetycznego,⁵⁰ a także z okazji różnych świąt kościelnych (ku czci Matki Bożej Częstochowskiej w kościele Św. Jana we Wrocławku⁵¹) i państwowych (wmurowanie tablicy pamiątkowej w kościele Św. Jana we Wrocławku w 69. rocznicę odzyskania niepodległości); uroczystości diecezjalnych (pielgrzymka katechetów do Lichenia,⁵² poświęcenie tablicy w kościele parafialnym w Osiecinach ku czci Męczenników Eucharystii – ks. Matuszewskiego i ks. Kurzawy,⁵³ jubileusz 50-lecia koronacji obrazu Matki Bożej w Charłupi Małej,⁵⁴ obchody 25. rocznicy śmierci biskupa Franciszka Korszyńskiego,⁵⁵ pielgrzymka kapłanów i delegacji parafialnych z diecezji na Jasną Górę,⁵⁶ święcenia kapłańskie⁵⁷); uroczystości parafialnych, w których Administrator Diecezji brał udział: wizytacje parafii⁵⁸, wmurowania kamienia węgielnego pod kościoły w parafii Kaczki,⁵⁹ Morzyczynie⁶⁰ i Ciepieniu,⁶¹ poświęcenia (kościoła Św. Antoniego w Zduńskiej Woli,⁶² kaplicy w Sługocinie w parafii Łądek,⁶³ placu pod budowę nowego kościoła p.w. NMP Królowej Polski w Koninie⁶⁴ i w Lipnie,⁶⁵ poświęcenie kaplicy filialnej w miejscowości Przewóz w parafii Połajewo⁶⁶); a także jubileuszy (100-lecia urodzin ks. Józefa Malkiewicza w Ostrowąsie,⁶⁷ 60-lecia, 50-lecia i 25-lecia kapłaństwa⁶⁸),

podczas których bp Andrzejewski głosił homilie, przemawiał czy przekazywał swoje odezwy, wskazania i komunikaty. Nie sposób ich tutaj wszystkich wymieniść, ale było ich bardzo wiele jak na trzynaście miesięcy administrowania diecezją, co świadczy o wielkiej trosce i wysiłku Administratora Diecezji włońskich w dzieło nauczania i przepowiadania Dobrej Nowiny w diecezji włońskich.

Ważnym i znaczącym nurtem nauczania pasterskiego bpa Andrzejewskiego było przygotowywanie kapłanów i wiernych świeckich do przyjęcia nowego pasterza diecezji włońskich. Był to specjalny i wyjątkowy wątek jego nauczania wypływający ze zrozumienia, czym jest wakans stolicy biskupiej. Biskup wzywał i zachęcał do gorliwej modlitwy w intencji nowego biskupa diecezjalnego, do odprawiania Mszy świętej według specjalnego formularza, prosił, aby diecezja przyjęła nowego pasterza jako męża Bożego i dar Ojca Świętego, aby przyjęła go z radością i gotowością niesienia mu pomocy, by słuchała go ze czcią i posłuszeństwem. Temu celowi – jak to wyżej zaznaczono – służyły między innymi cztery konferencje wygłoszone do dziekanów, a przez nich do wszystkich kapłanów diecezji. Administrator Diecezji uważał to za swoją najważniejszą rolę i zadanie i wypełnił je gorliwie i umiejętnie, z pożytkiem dla diecezji włońskich. Poza tym w swoim nauczaniu podjął wiele myśli i inicjatyw zmierzających do odrodzenia i ubogacenia Kościoła lokalnego.

Podczas drugiego, krótkiego, okresu wakansu włońskich stolicy biskupiej, na początku kwietnia 1992 r., bp Andrzejewski jako administrator diecezji przemawiał w dniu 5 kwietnia w czasie ingresu metropolity gnieźnieńskiego Henryka Muszyńskiego. Mówił wtedy, sięgając do wielu wydarzeń historycznych, o duchowej wymianie darów między Kościołem włońskim a gnieźnieńskim. Powiedział tam między innymi: „Diecezja włońska staje dziś wobec swego Metropolity, który do niedawna przez ponad cztery lata kierował Kościołem nad Wisłą, by w duchu wiary i eklezjalnej komunii wyrazić słowa czci i złożyć najlepsze życzenia. Słowa bowiem wdzięczności za gorliwą pracę duszpasterską zostały już wypowiedziane – jak przystało – we Włocławku. [...] Nie możemy dziś oprzeć się refleksji co do duchowej wymiany darów między naszymi Kościołami, tej w tysiącletniej historii i tej obecnej [...] kiedy kolejny osiemnasty biskup przechodzi z Włocławka na stolicę do Gniezna. Ta wymiana rodzi wiele duchowych owoców”.⁶⁹

Również w czasie święceń i ingresu nowego pasterza diecezji bpa Bronisława Dembowskiego w poniedziałek wielkanocny, 20 kwietnia 1992 r., bp Andrzejewski wygłosił w katedrze słowo powitalne. Stanowiło ono syn-

tetyczny obraz diecezji, z sygnalizacją ciężaru zadań, jakie stają przed nowym biskupem.⁷⁰ „Wobec ogromu zadań – mówił – niech nie lęka się Twoje serce. Niech na Kujawach, gdzie pod Płowcami walczył z Krzyżakami Twój przodek, ożyje cała siła Twego szlachetnego, rycerskiego rodu. Niech zetknięcie z ziemią kujawską wzbudzi moc jak u mitycznego herosa [...] Nie lękaj się! Staje przed Tobą dwóch biskupów pomocniczych, kolegium konsultorów, kapituła katedralna i kolegiacka, jest do dyspozycji 510 kapłanów diecezjalnych i 85 zakonnych [...] Pamiętaj, Eksceleńco, że w Wielki Czwartek ci kapłani razem z biskupami pomocniczymi wyciągnęli swoje spracowane ręce, by wspólnie dokonać konsekracji oleju krzyżma świętego, ze świadomością, że będzie on potrzebny do dzisiejszej konsekracji, byś został Pomazańcem Bożym. Gest wyciągniętych rąk był niezwykle wymowny – to była manifestacja jedności z biskupem, który dziś ma się stać naszym pasterzem”.⁷¹

W przemówieniu w refektarzu seminaryjnym, po uroczystości święceń biskupich, bp Andrzejewski zapewnił nowego pasterza diecezji włocławskiej, że „będzie mu łatwiej poznać diecezję, bo jest ona mniejsza,⁷² a cnoty i wady mimo naszej pracy wewnętrznej niewiele się zmieniły od czasów saskich, kiedy pasterzem na Kujawach był biskup Antoni Sebastian Dembowski,⁷³ który – mimo że był senatorem Rzeczypospolitej – chętnie do Włocławka przyjeżdżał. My życzymy Waszej Eksceleńcy, by od nas niechętnie wyjeżdżał, a kiedy wyjedzie, chętnie wracał”.⁷⁴

3. Realizacja obowiązku uświęcania

Kodeks prawa kanonicznego tak mówi o obowiązkach biskupów: biskup diecezjalny, pamiętając o tym, że ma obowiązek dawania przykładu świętości poprzez miłość, pokorę i prostotę życia, powinien wszelkim sposobem zabiegać o wzrost świętości wiernych zgodnie z ich powołaniem. A ponieważ jest on głównym szafarzem tajemnic Bożych, powinien ustawicznie zabiegać o to, by wierni powierzeni jego pieczy dzięki sprawowaniu sakramentów wzrastali w łasce oraz poznawali tajemnicę paschalną i nią żyli.⁷⁵

Posługa uświęcania zatem wykracza daleko poza obszar zakreślony obrzędami sakramentalnymi. Dotyczy bowiem całej sfery praktyk religijnych o charakterze wspólnotowym i indywidualnym, odnosi się do utrzymywania wiary i rozwoju życia Bożego we wspólnocie diecezjalnej, obejmuje szeroki zasięg i intensywność przeżyć religijnych, podtrzymywanie i umacnianie ducha Bożego i kościelnego, uszlachetnianie człowieka i wiązanie go z celem ostatecznym. Zdobywaniu tego celu w pasterskiej działalności uświęcania wiernych przez bpa Romana Andrzejewskiego służyć miały: sprawowanie ofiary Mszy świętej, udzielanie sakramentów świętych i sakramentaliów,

organizowanie podniosłych uroczystości i nabożeństw, rozwijanie kultu Matki Bożej i świętych, prowadzenie diecezjalnych akcji duszpasterskich i apostołskich, dla których Biskup dawał impuls, inspirację, inicjatywę, aprobatę czy przewodnictwo, oczywiście w ramach przewidzianych prawem kanonicznym. W wypełnianiu tej biskupiej posługi wobec ludu Bożego bp Andrzejewski jako administrator diecezjalny czuł się przede wszystkim szafarzem łaski Bożej i Kościoła, sługą Boga i człowieka. We wszystkich tych działaniach i posługach religijnych chodziło Administratorowi Diecezji o uwielbienie Boga w różnych Jego tajemnicach, podziękowanie za niezwykle dary, jakie wierni otrzymali z nieba, ożywienie wiary i własne uświęcenie. Znajduje to swoje odbicie i odzwierciedlenie w omówionej już jego posłudze nauczania, a także w realizowaniu posługi uświęcania, jak i w działalności pasterskiej.

Już na początku swego tymczasowego kierowania diecezją wrocławską, nawiązując do tradycji, jaką były modlitewne spotkania rodzin zakonnych z bpem Janem Zarębą w uroczystość Oczyszczenia Najśw. Maryi Panny, Administrator zaprosił wszystkie rodziny zakonne z diecezji do katedry na wspólną modlitwę i dziękczynienie za łaskę powołania do życia konsekrowanego wraz z prośbą o dar wierności Kościołowi na obranej drodze życia.⁷⁶ Natomiast do czcicieli Matki Bożej Ostrobramskiej w parafiach wrocławskich skierował w styczniu 1987 r. słowo zaproszenia do wspólnej modlitwy przed kopią cudownego obrazu Matki Bożej z Ostrej Bramy w bazylice katedralnej, co miało ożywić kult Bożej Matki, zespolic wszystkich Jej czcicieli i zainteresować Kościołem na Wschodzie.⁷⁷ Modlitwy te odbyły się w dniach od 15 do 22 listopada 1986 r.⁷⁸ oraz 2 lutego 1987 r.⁷⁹ i były nawiązaniem do jubileuszu 600-lecia chrystianizacji Litwy.

W nurt realizacji posługi uświęcania wpisują się organizowane modlitwy o rychłą beatyfikację Sługi Bożego biskupa Michała Kozala i przygotowanie do Kongresu Eucharystycznego, same uroczystości beatyfikacyjne w Warszawie podczas pielgrzymki Jana Pawła II do Polski oraz diecezjalne uroczystości dziękczynne za beatyfikację. Otóż z woli Administratora Diecezji niedziela 25 stycznia 1987 r. była dniem modlitwy całej diecezji o rychłą beatyfikację biskupa Kozala.⁸⁰ Centralna uroczystość odbyła się na katedrze, a podobne uroczystości i modlitwy miały miejsce we wszystkich parafiach diecezji. W czasie tych uroczystości odczytany został list pasterski bpa Andrzejewskiego skierowany do wszystkich wiernych w diecezji.⁸¹

Jak już wspomniano, tymczasowe kierowanie diecezją przez bpa Andrzejewskiego przypadało na czas, kiedy Kościół w Polsce przeżywał II Krajowy Kongres Eucharystyczny i III pielgrzymkę Jana Pawła II, który w niedzielę 14 czerwca 1987 r. miał wynieść na ołtarze Sługę Bożego biskupa Michała

Kozala. Wydarzenia te inspirowały Biskupa Administratora do bezpośredniego przygotowania każdej parafii do ich należytego i owocnego przeżycia. Stąd wzywał i zachęcał duszpasterzy, aby w swoich wspólnotach parafialnych w okresie Wielkiego Postu organizowali misje i rekolekcje oraz nabożeństwa adoracyjne przygotowujące do tych kościelnych i religijnych wydarzeń, aby w ten sposób zostało odnowione życie Boże w każdym chrześcijaninie.⁸² Jednocześnie zarządzał, aby uroczystości pierwszokomunijne w diecezji miały szczególnie uroczysty charakter, tak pod względem przygotowania wewnętrznego, jak i pod względem oprawy zewnętrznej.⁸³ Przygotowania do Kongresu Eucharystycznego miały także wyzwolić i obudzić u wiernych świeckich poszanowanie Dnia Pańskiego, trzeźwość, dobroć i zgodę, pomoc potrzebującym poprzez różne zespoły parafialne oraz wspinałomyślność wobec ludzi innych wyznań i niewierzących.⁸⁴ Zdaniem Biskupa Administratora, „zapowiedziane uroczystości jawią się jako szczególne znaki Bożego Miłosierdzia [...] które zachęcają do pełnej ufności w zbawczy plan Boży, w którym jawi się również Sługa Boża siostra Faustyna Kowalska”.⁸⁵ Wyraził nadzieję, że będzie ona kolejną patronką Kościoła wrocławskiego pochodzącą z diecezji, która sprawi, byśmy kult Miłosierdzia Bożego traktowali jako podziękowanie za gest wyciągniętej do nas Bożej ręki, wdzięczność za tysiącletnią już prawie wierność wrocławskiego Kościoła wobec Chrystusa i Stolicy Piotrowej.⁸⁶ Pragnąc, aby uroczystości stały się okazją do uświęcenia diecezji wrocławskiej, bp Andrzejewski zapraszał wiernych do wzięcia osobistego udziału w uroczystościach.

Sam ich przebieg był ogłoszony i podany do wiadomości wszystkim kapłanom i wiernym świeckim.⁸⁷ W niedzielę 14 czerwca 1987 r. o godz. 10 przed Pałacem Kultury i Nauki w Warszawie została odprawiona uroczysta Msza święta zamykająca II Krajowy Kongres Eucharystyczny, w czasie której Ojciec Święty dokonał beatyfikacji biskupa Michała Kozala. Jan Paweł II powiedział wtedy: „niech biskup Michał Kozal będzie jednym jeszcze patronem naszych trudnych czasów, pełnych napięcia, nieprzyjaźni i konfliktów. Niech będzie wobec współczesnych i przyszłych pokoleń świadkiem tego, jak wielka jest moc łaski naszego Pana Jezusa Chrystusa – Tego, który »do końca umiłował«”.⁸⁸

W tydzień po wyniesieniu na ołtarze do chwały błogosławionych biskupa Michała Kozala, w niedzielę 21 czerwca, odbyły się we Wrocławku, z udziałem całego Episkopatu Polski uroczystości dziękczynne za beatyfikację. Były one wyrazem hołdu złożonego przez diecezję wrocławską wobec Biskupa Męczennika, a jednocześnie wyrazem duchowej łączności z Błogosławionym i pragnieniem podjęcia misji wobec Kościoła i świata, jaka była

treścią jego życia.⁸⁹ Stąd uroczystości te, w których Administrator Diecezji pełnił rolę gospodarza, były także wypełnianiem przez niego posługi uświęcania, w której czynny udział brał cały Episkopat Polski.

Podobne uroczystości odbyły się w sanktuarium maryjnym w Licheniu – 15 sierpnia, następnie 8 września w Charłupi Małej, gdzie zostały połączone z jubileuszem 50-lecia koronacji obrazu Matki Bożej, w Kaliszu w sanktuarium świętego Józefa – 27 września oraz w Łądzie nad Wartą u Księża Salezjanów – 18 października, gdzie Błogosławiony od 15 stycznia 1940 r. do 3 kwietnia 1941 r. był internowany wraz z innymi kapłanami, zanim został przewieziony do obozu w Dachau. Kształt, rozmiar i charakter tych uroczystości wypływały z inicjatywy Administratora Diecezji, pragnącego, aby dziękczynienie za beatyfikację biskupa Kozala miało również charakter regionalny, uświadamiający kapłanom i wiernym znaczenie pośrednictwa tego Błogosławionego dla Kościoła włocławskiego.⁹⁰

W dzieło uświęcania diecezji włocławskiej w czasie wakansu stolicy biskupiej wpisała się również pielgrzymka kapłanów i delegatów parafialnych z diecezji na Jasną Górę. Zgodnie z inicjatywą i zarządzeniem Administratora Diecezji w dniach 25 i 26 listopada tego samego roku kapłani z diecezji oraz delegacje parafialne dziękowały Matce Najświętszej za przyjazd Ojca Świętego Jana Pawła II do Ojczyzny, II Krajowy Kongres Eucharystyczny i beatyfikację biskupa Michała Kozala. Była to także prośba o potrzebne łaski i Boże błogosławieństwo na czas nawiedzenia kopii obrazu Matki Bożej Częstochowskiej w rodzinach całej diecezji.⁹¹

Sprawowanie posługi uświęcania to także organizowanie zamkniętych rekolekcji dla młodzieży,⁹² skupienia i spotkania modlitewne z młodzieżą klas maturalnych,⁹³ spotkanie z młodzieżą w Niedzielę Palmową w katedrze włocławskiej⁹⁴ i z młodzieżą klas VIII szkół podstawowych i klas III szkół zawodowych w Licheniu⁹⁵ oraz Ostrowąsie,⁹⁶ wielkanocne spotkanie z młodzieżą akademicką miasta Włocławka,⁹⁷ pielgrzymka młodzieży maturalnej na Jasną Górę,⁹⁸ kwietniowa pielgrzymka katechetów do Lichenia, której przewodniczył Administrator Diecezji,⁹⁹ diecezjalne uroczystości dziękczynne za zebrane plony w Charłupi Małej¹⁰⁰ oraz X Dni Kultury Chrześcijańskiej w Kaliszu.¹⁰¹

Wszystkie te przedsięwzięcia, zachęty, wezwania i zarządzenia bpa Andrzejewskiego wskazują jednoznacznie, jak bardzo w czasie wakansu stolicy biskupiej leżała na sercu Administratorowi troska o uświęcenie kapłanów i wiernych świeckich powierzonych czasowo jego pasterskiej pieczy. Dostrzegalny jest w nich wielki wkład osobisty, szczególnie organizacyjno-duszpasterski i administracyjno-apostolski bpa Andrzejewskiego w dzieło nie tylko

podtrzymywania, ale i budowania oraz ubogacania Kościoła włocławskiego. Ksiądz Biskup nie szczędził wysiłku, aby rozbudzić życie religijne wiernych, a kapłanom dać stosowne impulsy i wskazania do uświęcania siebie i wiernych.

4. Kierowanie i zarządzanie wspólnotą diecezjalną

Zgodnie z przepisami prawa kanonicznego, na administratorze diecezjalnym ciąży obowiązek rządzenia powierzonym Kościołem partykularnym, przy czym przysługuje mu władza ustawodawcza, wykonawcza i sądowa.¹⁰² Powinien jednak pamiętać o zasadzie: *Sede vacante nihil innovetur*, która nie pozwala administratorowi diecezjalnemu na przeprowadzanie trwałych zmian w życiu Kościoła diecezjalnego, którym tymczasowo kieruje. Jej sprawowanie w Kościele partykularnym – tak jak w wypadku biskupa diecezjalnego – powinno mieć charakter ojcowski i pasterski, odznaczający się duchem miłości i troski względem wszystkich powierzonych jego pieczy pasterskiej.¹⁰³ Kierując zatem czasowo powierzonym sobie ludem Bożym, administrator diecezjalny powinien wytyczać kierunki działania, mobilizować do pracy duszpasterskiej, pouczać, udzielać rad, zachęcać i sam dawać dobry przykład. Tak pojętej i rozumianej władzy administratora diecezjalnego nie sprzeciwia się fakt, iż z urzędem tym jest złączona władza rządzenia, która polega przede wszystkim na podejmowaniu działań zmierzających do budowania i rozwijania powierzonej tymczasowo wspólnoty wiernych poprzez akty ustawodawcze.¹⁰⁴ Władza ta służy także realizacji nauczania i uświęcania wiernych w diecezji, a także powinna być służbą, która jest wpisana w sprawowanie funkcji pasterskiej.¹⁰⁵ W tym też kierunku powinna zmierzać troska administratora diecezjalnego, aby dobro duchowe i zbawienie wiernych powierzonej mu tymczasowo diecezji było zachowane i ocalone. Dlatego konieczne są jego starania o należyte i właściwe funkcjonowanie Kościoła partykularnego oraz o jego jedność. O tak rozumianą wspólnotę, uporządkowaną i zdążającą do zbawienia wiecznego, powinien się nieustannie troszczyć. Wiele z tych kwestii zostało już podjętych, należy jednak raz jeszcze do niektórych wrócić, jak też podjąć te, które bezpośrednio odnoszą się do posługi kierowania i rządzenia wspólnotą diecezjalną.

Pierwszym zadaniem bpa Andrzejewskiego jako administratora diecezji, tuż po wyborze na ten urząd, było zorganizowanie pogrzebu bpowi Janowi Zarębie. Wraz z Kurią Diecezjalną ustalił szczegółowy program uroczystości pogrzebowych, w których sprawował rolę gospodarza. Podczas eksportacji zwłok z rezydencji biskupów włocławskich do katedry, której przewodniczył kardynał Franciszek Macharski, bp Andrzejewski wygłosił

homilię. Jej myślą wiodącą były słowa z Apokalipsy: „Błogosławieni, którzy umierają w Panu, i których czyny idą wraz z nimi” (Ap 14, 13).¹⁰⁶ W sam dzień pogrzebu powitał wszystkich uczestników liturgii pogrzebowej,¹⁰⁷ a na jej zakończenie w imieniu własnym, kolegium konsultorów, kapituły katedralnej i kolegiackiej kaliskiej, duchowieństwa i wiernych podziękował Prymasowi Józefowi Glempowi za przewodniczenie liturgii Mszy świętej i wygłoszenie homilii oraz wszystkim uczestnikom pogrzebu: nuncjuszowi apostołskiemu, członkom Episkopatu Polski, rodzinie, licznym delegacjom uczelnianym, władzom wojewódzkim i miejskim oraz wszystkim wiernym.

W grudniu 1986 r. Administrator Diecezji przeprowadził pierwsze konieczne zmiany personalne odnoszące się do zmian proboszczowskich¹⁰⁸ i wikariuszowskich,¹⁰⁹ następne dokonane zostały w marcu następnego roku, podczas których mianował wicedziekanów, administratorów parafii, poczynił zmiany wikariuszowskie oraz mianował spowiedników alumnów Wyższego Seminarium Duchownego.¹¹⁰ Wiele zmian personalnych poczynił Biskup Administrator w czerwcu 1987 r. Były to nominacje dziekańskie i wicedziekańskie, skierował 28 neoprezbiterów na pierwsze placówki, dokonał zmian wikariuszowskich i proboszczowskich, wysłał siedmiu księży na studia, a sześciu kapłanów zostało przeniesionych na zasłużoną emeryturę.¹¹¹ Kolejne zmiany personalne przeprowadził we wrześniu.¹¹² Jedną zmianę personalną Biskup Administrator podjął w czasie drugiego wakansu stolicy biskupiej.¹¹³

Obmyślił nową formę wręczenia dekretów wikariuszowskich neoprezbiterom. Ze względu na pamięć o dwóch duszpasterzach, Męczennikach Eucharystii, tj. o ks. Wincentym Matuszewskim i ks. Józefie Kurzawie, zamordowanych przez hitlerowców w 1940 r. w odwet na zorganizowanie procesji Bożego Ciała – dziś ogłoszonych już jako błogosławieni, Administrator Diecezji na miejsce wręczenia dekretów nominacyjnych do pracy duszpasterskiej w diecezji wybrał Osiećciny. Dnia 23 czerwca 1987 r. po nabożeństwie eucharystycznym i słowie skierowanym do neoprezbiterów i przybyłych księży proboszczów, do których kierowani byli nowo wyświęceni kapłani, Biskup wskazując na budujący przykład jedności kapłańskiej Męczenników, prosił o taką jedność i współpracę kapłańską dzisiaj.¹¹⁴

Do najważniejszych momentów posługi pasterskiej Administratora Diecezji w czasie wakansu wrocławskiej stolicy biskupiej należy niewątpliwie współudział w zorganizowaniu uroczystości beatyfikacyjnych Sługi Bożego Michała Kozala w Warszawie, które odbyły się 14 czerwca 1987 r., jak też zorganizowanie uroczystości dziękczynnych za beatyfikację w diecezji,

połączonych z 221 Konferencją Plenarną Episkopatu Polski. Poczynaniom tym i różnym pracom organizacyjnym bp Andrzejewski przewodził i koordynował działania Kurii Diecezjalnej i osób odpowiedzialnych za różne etapy przygotowań do tych uroczystości. Najpierw zadbał – o czym była już mowa – o duchowe przygotowanie kapłanów i wiernych świeckich. Potem poprzez okólniki Kurii Diecezjalnej organizował udział wspólnoty diecezjalnej w uroczystościach w Warszawie,¹¹⁵ a na zebraniach księży dziekanów omawiał techniczne szczegóły wyjazdu do Warszawy.¹¹⁶ Zarządził jednocześnie, aby koszta ponoszone przez diecezję z racji zorganizowania uroczystości beatyfikacyjnej w Warszawie były pokryte przez księży proboszczów i wikariuszy, w proporcji otrzymywanych wynagrodzeń, z dochodów własnych.¹¹⁷

Konferencja Episkopatu Polski i uroczystości dziękczynne za beatyfikację Biskupa Kozala we Włocławku w dniach 19-21 czerwca 1987 r. to następne przedsięwzięcie organizacyjne Administratora Diecezji. Uroczystości te rozpoczęły się obradami biskupów polskich w auli seminaryjnej im. Prymasa Tysiąclecia, na początku których bp Andrzejewski powitał dostojnych gości i pełnił rolę gospodarza. Podczas tej konferencji, po południu 19 czerwca, na prośbę Administratora Diecezji, Kardynał Józef Glemp dokonał poświęcenia tablicy pamiątkowej, umieszczonej nad drzwiami wejściowymi domu, w którym mieszkał biskup Kozal. Tablica ta została ufundowana i wykonana z inicjatywy bpa Andrzejewskiego i zawiera następującą treść: „W tym domu mieszkał Biskup Michał Kozal 13.VIII – 7.VIII. 1939 r. wyniesiony na ołtarze jako męczennik obozu Dachau przez Jana Pawła II w czasie II Krajowego Kongresu Eucharystycznego w Warszawie 14. VI. 1987 r.”¹¹⁸ Prymas Polski otworzył również w domu, w którym mieszkał Biskup Męczennik, wystawę poświęconą Błogosławionemu. Powstała ona także z woli i inicjatywy Administratora.¹¹⁹ Aby dostojnym gościom uatrakcyjnić pobyt we Włocławku, bp Andrzejewski zaprosił ich do obejrzenia sztuki ukazującej postać błogosławionego biskupa Kozala pt. *Tam gdzie postawił Bóg*, którą wystawili alumni Wyższego Seminarium Włocławskiego.¹²⁰ Biskup Administrator zadbał również o to, aby biskupi spotkali się z wiernymi 56 parafii diecezji. Udali się do nich po południu 20 czerwca; odprawili Mszę świętą o Błogosławionym Męczenniku, głosili słowo Boże i prowadzili procesje eucharystyczne z racji oktawy Bożego Ciała.¹²¹

Centralne uroczystości dziękczynne odbyły się 21 czerwca z udziałem całego Episkopatu Polski. Administrator Diecezji najpierw powitał cały Episkopat Polski, a na zakończenie uroczystości podziękował za udział w uroczystościach biskupom, jak też tym wszystkim, którzy na uroczystości przybyli: władzom państwowym i miejskim, delegacjom KUL i ATK,

przełożonym zakonnym, straży pożarnej i harcerzom pełniącym funkcje porządkowe, służbie zdrowia, chórom, orkiestrze, duchowieństwu i wiernym świeckim.¹²²

W roku 1987, a więc w czasie wakansu wrocławskiej stolicy biskupiej, przypadał termin udania się biskupów polskich metropolii warszawskiej, gnieźnieńskiej i poznańskiej *ad limina Apostolorum* do Rzymu. Zgodnie z panującą od dawna tradycją, utrwaloną w przepisach prawa kanonicznego, biskupi diecezjalni zobowiązani są co pięć lat przedstawiać papieżowi sprawozdanie o stanie powierzonej sobie diecezji.¹²³ Wakans biskupiej stolicy wrocławskiej spowodował, iż sprawozdanie to był zobowiązany złożyć administrator diecezji tymczasowo kierujący diecezją. Stąd ważnym elementem posługi pasterskiej bpa Andrzejewskiego jako administratora diecezji była wizyta, wraz z pomocniczym biskupem wrocławskim Czesławem Lewandowskim, w Wiecznym Mieście, w dniach 15-22 grudnia tego roku.¹²⁴ Z tej to okazji został wydany list pasterski podpisany przez bpa Andrzejewskiego i bpa Lewandowskiego, przypominający o tej wizycie, jej znaczeniu i programie. „Jako biskupi Kościoła Wrocławskiego – pisali Biskupi – będziemy mieli możliwość złożyć w imieniu całej diecezji szczególne wyrazy wdzięczności wobec Namiestnika Chrystusowego za wyniesienie na ołtarze Błogosławionego Biskupa Michała Kozala”. Biskupi zwrócili się z prośbą o gorącą modlitwę zarówno w intencji Ojca Świętego Jana Pawła II, jak i wszystkich biskupów udających się do Rzymu.¹²⁵ Wizyta *ad limina Apostolorum* była także okazją do wywiadu i przemówienia Administratora Diecezji w Radiu Watykańskim, podczas którego mówił on o procesie beatyfikacyjnym i kulcie błogosławionego biskupa Michała Kozala w diecezji oraz o uroczystościach dziękczynnych we Wrocławku.¹²⁶

W trosce o właściwą i skuteczną katechizację młodzieży Administrator Diecezji organizował spotkania i konferencje diecezjalne i rejonowe księży wikariuszy uczących młodzież. Spotkania takie miały miejsce w parafii Najświętszego Serca Pana Jezusa we Wrocławku 15 grudnia 1986 r.,¹²⁷ 25 lutego 1987 r. w Piotrkowie Kujawskim,¹²⁸ 16 września w Licheniu.¹²⁹ W czasie tych spotkań podkreślał potrzebę rozbudzenia nadziei oraz odrodzenia religijnego i moralnego młodzieży, przedkładał propozycje programu duszpastersko-katechetycznego: *Młodzież w drodze na Kongres Eucharystyczny*. Przewodniczył rejonowym konferencjom katechetycznym, jakie odbyły się 31 sierpnia i 1 września 1987 r.,¹³⁰ oraz przyczynił się do zorganizowania diecezjalnego zjazdu ministrantów i lektorów, który odbył się w Łądzie nad Wartą 10 października tego samego roku, jak i konferencji księży wizytatorów nauki religii w dniu 15 października w Piotrkowie Kujawskim.¹³¹

W czasie wakansu stolicy biskupiej Administrator Diecezji przewodniczył rejonowym konferencjom duszpasterskim dla kapłanów. Najpierw w dniach 17 i 18 lutego we Włocławku, Koninie i Kaliszu, które poświęcone były celebracji Eucharystii z nowym mszałem papieża Pawła VI,¹³² a następnie konferencjom jesiennym, które odbyły się także we Włocławku, Koninie i Kaliszu, w dniach od 18 do 20 listopada 1987 r. Ich tematem tym razem były dwie kwestie: *Rok Maryjny w duszpasterstwie* oraz *Kaznodziejstwo maryjne w świetle współczesnej mariologii*.¹³³

Kierując tymczasowo diecezją, bp Andrzejewski pragnął ożywić duszpasterstwo w mieście biskupim. W tym celu, z jego inicjatywy, odbyło się 4 kwietnia 1987 r. spotkanie księży proboszczów miasta Włocławka, w czasie którego omówiono bieżące sprawy duszpasterskie, katechetyczne i administracyjno-kancelaryjne, dyskutowano nad ogólnym przygotowaniem miasta Włocławka na zbliżające się uroczystości dziękczynne po beatyfikacji biskupa Michała Kozala, a także postanowiono urządzić w listopadzie, pod hasłem *Pro Ecclesia et Patria*, Tydzień Kultury Chrześcijańskiej. Była to również okazja do podjęcia ustaleń odnośnie do funkcjonowania duszpasterstwa rodzin i organizowania rekolekcji.¹³⁴

W czasie wakansu stolicy biskupiej, za przyzwoleniem i aprobatą Administratora Diecezji, została zorganizowana w Wyższym Seminarium Duchownym we Włocławku konferencja rektorów wyższych seminariów duchownych w Polsce. Odbyła się ona w dniach od 1 do 3 września, a wzięło w niej udział 59 rektorów. Tematem obrad było zagadnienie ubóstwa w formacji kapłańskiej alumna.¹³⁵

Wyrazem sprawowania tymczasowo władzy rządu i kierowania diecezją włocławską były uroczystości wmurowania kamienia węgielnego pod kościoły w parafii Kaczki,¹³⁶ Morzyczynie, w rodzinnej parafii Biskupa Administratora – Broniszewie¹³⁷ i, Ciepieniu¹³⁸, poświęcenia kościołów i kaplic: kościoła Św. Antoniego w Zduńskiej Woli,¹³⁹ kaplicy w Sługocinie w parafii Łądek,¹⁴⁰ placów pod budowę kościołów: p.w. Najśw. Maryi Panny Królowej Polski w Koninie¹⁴¹ i w Lipnie,¹⁴² poświęcenie kaplicy filialnej w miejscowości Przewóz w parafii Połajewo.¹⁴³ Biskup wszystkim tym uroczystościom przewodniczył, głosząc słowo Boże, dziękując za podjęty trud budowy świątyń, zachęcając i wzywając do dawania świadectwa życia chrześcijańskiego.

Jako administrator bp Andrzejewski wręczył również odznaczenia kościelne *Pro Ecclesia et Pontifice* wiernym świeckim: p. Mieczysławowi Sufradze – organiście z parafii Godynice¹⁴⁴ i p. Michałowi Różyckiemu – organiście z parafii Russocice.¹⁴⁵

Administrator Diecezji, pamiętając o zasadzie *Sede vacante nihil innovetur*, nie powodował trwałych zmian, które mogłyby spowodować szkodę diecezji lub postawić nowego biskupa przed faktami dokonanymi. Jednakże jego duża aktywność pasterska i wielopłaszczyznowa – mimo pewnych prawnych ograniczeń – działalność ustawodawczo-administracyjna, pastersko-ewangelizacyjna powodowała, iż życie wakującej diecezji wrocławskiej było stałym rytmem, ożywiającym wiele dziedzin życia kościelnego i religijnego.

5. Ustanie urzędu

Urząd administratora diecezjalnego ustaje z chwilą objęcia w posiadanie diecezji przez nowego biskupa, czyli w chwili dokonania kanonicznego objęcia diecezji w obecności kanclerza kurii, poprzez przedstawienie kolegium konsultorów pisma apostolskiego.¹⁴⁶ Tak też się stało w przypadku pierwszego wakansu wrocławskiej stolicy biskupiej. Dnia 23 grudnia 1987 r. pasterzem diecezji wrocławskiej został mianowany bp Henryk Muszyński.¹⁴⁷ Po ogłoszeniu wiadomości o biskupie wrocławskim przez odpowiednie urzędy w Rzymie i w Warszawie, Administrator Diecezji wraz z bpem Czesławem Lewandowskim udali się do Pelplina, by w imieniu diecezji złożyć nowemu ordynariuszowi gratulacje, wyrazy czci, miłości i oddania. Na spotkaniu tym ustalono termin kanonicznego objęcia władzy w diecezji na dzień 29 grudnia 1987 r. Biskup Henryk Muszyński przybył do siedziby biskupów wrocławskich 29 grudnia o godz. 9, gdzie został powitany przez Administratora Diecezji, bpa Czesława Lewandowskiego, kapitułę katedralną i kolegium konsultorów. Członkom tegoż kolegium, w obecności kanclerza Kurii Diecezjalnej, a więc zgodnie z przepisami prawa,¹⁴⁸ przedstawił pismo Prymasa Polski powiadamiające o nominacji na biskupa wrocławskiego i upoważnienie Ojca Świętego Jana Pawła II do objęcia urzędu bez obowiązku czekania na odpowiednie dokumenty papieskie, złożył wyznanie wiary i tym samym objął kanonicznie diecezję wrocławską jako jej biskup diecezjalny. Po krótkim słowie skierowanym do obecnych, nowy pasterz diecezji wrocławskiej ustanowił biskupów pomocniczych: Czesława Lewandowskiego i Romana Andrzejewskiego swoimi wikariuszami generalnymi. Zatwierdził także, na jeden rok, ks. prałata Władysława Szafrąńskiego jako wikariusza sądowego, czyli oficjała. Po przyjęciu aktów nominacyjnych pomocniczy biskupi wrocławscy, jako wikariusze generalni, złożyli wyznanie wiary.¹⁴⁹ Tym samym administrator diecezji bp Roman Andrzejewski zakończył sprawowanie swego urzędu.

W czasie drugiego wakansu stolicy biskupiej, wraz z kanonicznym objęciem diecezji przez bpa Bronisława Dembowskiego w dniu 20 kwietnia

1992 r., urząd administratora diecezji – trwający ponad dwa tygodnie – ustał, a bp Roman Andrzejewski został ustanowiony wikariuszem generalnym nowego pasterza diecezji.

* * *

Przedstawiony zarys pasterskiej działalności bpa Romana Andrzejewskiego jako administratora diecezji wrocławskiej *sede vacante* w zakresie posługi nauczania, uświęcania i kierowania wspólnotą diecezji wrocławskiej oraz poczynań apostołsko-ewangelizacyjnych i kościelno-ustawodawczych, jakże bogatej i różnorodnej, pełnej troski o dziedzictwo wiary, mówi nie tylko o wiernym wypełnianiu obowiązków i zadań ciężących na administratorze w sytuacji wakowania stolicy biskupiej, ale o tym, jak przyczyniła się ona do ubogacenia wspólnoty Kościoła wrocławskiego. Należy stwierdzić, iż zalecenie Kongregacji do spraw Biskupów przesłane po zawiadomieniu jej o wyborze bpa Romana Andrzejewskiego na administratora diecezji: „mamy nadzieję, że usilnie będzie starał się, aby depozyt wiary i dyscypliny kanonicznej nie poniosły żadnego uszczerbku i by w czasie wakansu Stolicy nic nie zmieniono, a prawa Kościoła były przez wszystkich święcie zachowywane”¹⁵⁰ zostało w pełni, a nawet z nawiązką wypełnione i zrealizowane przez trzynastcie miesięcy działalności administracyjno-apostołskiej i organizacyjno-duszpasterskiej, wytrwałej i gorliwej pracy pasterskiej. Prowadzona ona była na wielu płaszczyznach, najpierw jako kontynuacja dzieł i spraw rozpoczętych i zainicjowanych przez zmarłego biskupa Jana Zarębę, ale także rozwijała i pomnażała chwałę Bożą, przysporzyła wielu przeżyć i doświadczeń religijnych; przede wszystkim zaś miała na celu przygotowanie kapłanów i wiernych świeckich na przyjęcie nowego pasterza diecezji wrocławskiej. To stwierdzenie można także odnieść do drugiego okresu wakansu wrocławskiej stolicy biskupiej, kiedy to bp Andrzejewski pełnił po raz drugi urząd administratora diecezji.

PRZYPISY

¹ Bp Jan Zaręba był pasterzem diecezji wrocławskiej od 1969 r.

² Kan. 416 KPK.

³ Zob. kan. 421 § 1 KPK; zob. M. Sitarz, *Kolegium konsultorów*, Lublin 1999, s. 116-128.

⁴ Kan. 422 KPK.

⁵ Kan. 426 KPK.

⁶ Zob. kan. 479 § 1 i 3 KPK; zob. M. Sitarz, *Zarządzanie Kościołem partykularnym w sytuacjach nadzwyczajnych*, „Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich”, Lublin 2001, nr 14, s. 50-51.

⁷ T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. 2, Olsztyn 1986, s. 198-199.

⁸ Kan. 421 § 1 KPK.

⁹ T. P a w ł u k, *Prawo kanoniczne...*, dz. cyt., s. 200.

¹⁰ Kan. 422 KPK.

¹¹ Kan. 427 § 1 KPK. Z natury rzeczy wynika, że administrator diecezjalny, nie będąc biskupem, nie może wykonywać tych czynności, które wymagają święceń biskupich. Nie może też załatwiać spraw, mimo iż jest biskupem, których charakter wskazuje, że nie korespondują one z tymczasowym charakterem urzędu administratora. Niektóre sprawy prawo wyraźnie wyłącza spod kompetencji administratora diecezjalnego. Otóż nie może on: erygować stowarzyszeń publicznych (kan. 312 § 1 n. 3); zwoływać synodu diecezjalnego (kan. 462 § 1); mianować kanoników kościoła katedralnego i kolegiackiego (kan. 509 § 1); usunąć wikariusza sądowego i pomocniczego wikariusza sądowego (kan. 1420 § 5). Dopiero po roku od zakawowania stolicy biskupiej może on mianować proboszczów (kan. 525 n. 2), a mając zgodę kolegium konsultorów może inkardynować, ekskardynować i zezwolić na przejście do innego Kościoła partykularnego (kan. 272). Tylko za zgodą kolegium konsultorów może on usunąć ze stanowiska kanclerza i notariuszy (kan. 485) oraz udzielić dymisorii do święceń (kan. 1018 § 1 n. 2). – Zob. T. P a w ł u k, *Prawo kanoniczne...*, dz. cyt., s. 201-202; M. S i t a r z, *Zarządzanie Kościołem partykularnym...*, art. cyt., s. 54-55.

¹² Kan. 427 § 2 KPK.

¹³ Zob. kan. 833 n. 4 KPK.

¹⁴ Zob. kan. 134 § 2 KPK.

¹⁵ Zob. M. S i t a r z, *Zarządzanie Kościołem partykularnym...*, art. cyt., s. 54.

¹⁶ Kan. 428 § 1 KPK.

¹⁷ Kan. 428 § 2 KPK.

¹⁸ M. S i t a r z, *Zarządzanie Kościołem partykularnym...*, art. cyt., s. 55.

¹⁹ *Uroczystości pogrzebowe Biskupa Włocławskiego Jana Zaręby. Posiedzenie Kolegium Konsultorów*, „Kronika Diecezji Włocławskiej” (KDWł) 69(1986), s. 242.

²⁰ *Powiadomienie Stolicy Apostolskiej o śmierci Biskupa Jana Zaręby*, KDWł 69(1986), s. 242; Zob. *Komunikat Kurii Diecezjalnej o śmierci Biskupa Jana Zaręby, Program uroczystości pogrzebowych, Przebieg uroczystości pogrzebowych*, KDWł 69(1986), s. 245-249.

²¹ *Pismo Kongregacji ds. Biskupów skierowane do Administratora Diecezji Włocławskiej*, KDWł 69(1986), s. 243-244.

²² *Słowo Biskupa Romana Andrzejewskiego skierowane do kapłanów i wiernych po wyborze na Administratora Diecezji*, KDWł 69(1986), s. 244-245.

²³ *Przemówienie Biskupa Romana Andrzejewskiego, Administratora Diecezji Włocławskiej na zakończenie uroczystości pogrzebowych*, KDWł 69(1986), s. 264-269; *Słowo Biskupa Administratora przed rozpoczęciem Mszy świętej pogrzebowej*, KDWł 69(1986), s. 255; *Homilia Biskupa Romana Andrzejewskiego, Administratora Diecezji Włocławskiej, wygłoszona w katedrze włocławskiej w dniu eksportacji*, KDWł 69(1986), s. 249-252.

²⁴ J a n P a w e ł II, *Bulla „Totus tuus Poloniae populus”*, KDWł 75(1992), s. 49-63.

²⁵ *Dekret o ustanowieniu i określeniu granic nowych diecezji i prowincji kościelnych w Polsce oraz przynależności metropolitalnej poszczególnych diecezji*, KDWł 75(1992), s. 66-67.

²⁶ *Administrator Diecezji Włocławskiej w czasie wakansu stolicy biskupiej*, KDWł 75(1992), s. 107.

²⁷ Tamże.

²⁸ Zob. kan. 375 § 1 KPK.

²⁹ *Konferencja Biskupa Administratora Diecezji wygłoszona przed zabraniem Księży Dziekanów w dniu 3 grudnia 1986 r.*, KDWł 69(1986), s. 282-285.

³⁰ Tamże, s. 283.

³¹ Tamże, s. 284-285.

³² *Życzenia na Boże Narodzenie*, KDWł 69(1986), s. 285-286.

³³ *Wezwanie do modlitwy o wybór nowego biskupa diecezjalnego*, KDWł 70(1987), s. 16-19.

³⁴ Tamże, s. 16-17.

³⁵ *Wezwanie do modlitwy o rychłą beatyfikację Sługi Bożego Biskupa Michała Kozala*, KDWł 70(1987), s. 19-23.

³⁶ *Komunikat w sprawie profanacji obrazów w katedrze włocławskiej*, KDWł 70(1987), s. 25-26.

³⁷ *Wielkopostne wezwanie Administratora Diecezji do odnowy Kościoła Diecezjalnego*, KDWł 70(1987), s. 72-76.

³⁸ *Wezwanie do bezpośredniego przygotowania diecezji na Kongres Eucharystyczny*, KDWł 70(1987), s. 78-84.

³⁹ *Konferencja wygłoszona przed zebraniem Księży Dziekanów w dniu 12 lutego 1987 r.*, KDWł 70(1987), s. 26-28.

⁴⁰ Tamże, s. 27.

⁴¹ Tamże, s. 27-28.

⁴² *Konferencja wygłoszona przed zebraniem Księży Dziekanów w dniu 6 maja 1987 r.*, KDWł 70(1987), s. 109-111.

⁴³ *Konferencja wygłoszona przed zebraniem Księży Dziekanów w dniu 30 września 1987 r.*, KDWł 70(1987), s. 205-206.

⁴⁴ *Kapłański dzień skupienia w Łądzie*, KDWł 70(1987), s. 120-121.

⁴⁵ *List Pomocniczych Biskupów Włocławskich do kapłanów o postawie pasterskiej w latach kryzysu gospodarczego*, KDWł 70(1987), s. 254-255. W liście tym znajdujemy między innymi takie słowa Biskupów: „W Imię Chrystusa narodzonego w stajni betlejemskiej prosimy gorąco wszystkich i każdego z osobna, by w latach kryzysu: 1. Nie wydawać pieniędzy otrzymanych od wiernych na rzeczy luksusowe i alkohol; 2. Nigdy nie wymuszać i nie wyznaczać wygórowanych ofiar na posługi kapłańskie; 3. Własnymi dochodami i oszczędnościami dzielić się z biednymi i głodnymi, zwłaszcza z dziećmi i młodzieżą; 4. Z własnej inicjatywy odwiedzać ludzi chorych i dotkniętych losowymi nieszczęściami; 5. Organizować pomoc dla potrzebujących i pracę dla bezrobotnych, korzystając ze współpracy parafialnych zespołów charytatywnych; 6. Łagodzić gniewne nastroje ludu i rozładowywać napięcia społeczne” (s. 255).

⁴⁶ *Słowo pasterskie na 43 Tydzień Miłosierdzia*, KDWł 70(1987), s. 202- 204.

⁴⁷ *Konferencja Administratora Diecezji Włocławskiej wygłoszona przed zabraniem Księży Dziekanów w dniu 29 grudnia 1997 r. na zakończenie wakansu stolicy biskupiej*, KDWł 70(1987), s. 261-263.

⁴⁸ *Słowo do pielgrzymów sieradzkich*, KDWł 70(1987), s. 198.

⁴⁹ *Słowo do pielgrzymów kaliskich*, KDWł 70(1987), s. 197-198.

⁵⁰ *Słowo pasterskie na rozpoczęcie roku szkolnego i katechetycznego*, KDWł 70(1987) s. 200-201.

⁵¹ *Zaproszenie na centralne nabożeństwo ku czci Matki Bożej Częstochowskiej w kościele św. Jana we Włocławku*, KDWł 70(1987), s. 212-213; *Uroczystości ku czci Matki Bożej Częstochowskiej w farze włocławskiej*, KDWł 70(1987), s. 270.

⁵² *Pielgrzymka katechetów do Lichenia*, KDWł 70(1987), s. 119.

⁵³ *Męczennicy z Osiecin*, KDWł 70(1987), s. 123-124.

⁵⁴ *Jubileusz koronacji obrazu Matki Bożej w Chartupiu Małym i uroczystości dziękczynne za beatyfikację błogosławionego Michała Kozala*, KDWł 70(1987), s. 272-273.

⁵⁵ *Obchody 25-tej rocznicy śmierci biskupa Franciszka Korszyńskiego*, KDWł 70(1987), s. 280.

⁵⁶ *Pielgrzymka kapłanów i delegacji parafialnych z diecezji na Jasną Górę*, KDWł 70(1987), s. 284.

⁵⁷ *Święcenia kapłańskie we Włocławku*, KDWł 70(1987), s. 125-126.

⁵⁸ W roku 1987 Administrator Diecezji przeprowadził 16 wizytacji parafii: Dąbrowa Wielka, Włocławek – św. Stanisława, Kikół, Kalisz – św. Michała (Dobrzec), Tłokina, Smólnik, Chełmca Duża, Włocławek – katedra, Kalinowa, Brzeziny, Wielgie, Opatówek, Brzeź-

no, Brudzew Kaliski, Godziesze, Chojne. – Zob. *Wizytacje kanoniczne w roku 1987*, KDWI 70(1987), s. 266.

⁵⁹ *Uroczystość wmurowania kamienia węgielnego w budujący się kościół w parafii Kaczki*, KDWI 70(1987), s. 121.

⁶⁰ *Uroczystość wmurowania kamienia węgielnego w budujący się kościół filialny w Morzyczynie w parafii Broniszewo*, KDWI 70(1987), s. 122-123.

⁶¹ *Wmurowanie kamienia węgielnego pod nowy kościół w parafii Ciepień*, KDWI 70(1987), s. 275.

⁶² *Uroczystość poświęcenia kościoła św. Antoniego w Zduńskiej Woli*, KDWI 70(1987), s. 278-279.

⁶³ *Poświęcenie kaplicy w Sługocinie w parafii Łądek*, KDWI 70(1987), s. 279.

⁶⁴ *Poświęcenie placu pod budowę nowego kościoła w Koninie*, KDWI 70(1987), s. 120.

⁶⁵ *Poświęcenie placu pod nowy kościół w parafii Lipno*, KDWI 70(1987), s. 91.

⁶⁶ *Uroczyste poświęcenie kaplicy filialnej w miejscowości Przewóz*, KDWI 70(1987), s. 269-270.

⁶⁷ *Niezwykły jubileusz księdza prałata Józefa Malkiewicza*, KDWI 70(1987), s. 124.

⁶⁸ *Jubileusze kapłaństwa w roku 1987*, KDWI 70(1987), s. 32-33.

⁶⁹ Administrator Diecezji mówił tutaj o tym, jak to z Gniezna w 1939 r., na dwa tygodnie przed wybuchem wojny, przyszedł do Włocławka biskup Michał Kozal i stał się duchowym oparciem dla kapłanów i wiernych nie tylko na terenie diecezji włocławskiej, ale i w obozie koncentracyjnym w Dachau. Z Włocławka – przez stolicę w Lublinie – podążał do Gniezna Prymas Tysiąclecia Stefan Kardynał Wyszyński, by później jednego ze swoich współpracowników – ks. Jana Zarębę ofiarować diecezji włocławskiej jako biskupa pomocniczego, a potem jako biskupa ordynariusza. „Dziś diecezja włocławska – stwierdził Biskup Administrator – radując się z wyniesienia swego pasterza na stolicę gnieźnieńską, jest w pełni świadoma historycznych więzi i duchowej wymiany między Kościołami”. – *Przemówienie Biskupa Administratora Diecezji Włocławskiej w czasie ingresu Metropolity Gnieźnieńskiego*, KDWI 75(1992), s. 106.

⁷⁰ A. P o n i ń s k i, *Święcenia i ingres Biskupa Bronisława Dembowskiego*, KDWI 75(1992), s. 127.

⁷¹ „*Wesoły nam dziś dzień nastal*”. *Słowo Administratora Diecezji Włocławskiej w czasie święceń biskupich i ingresu Biskupa Bronisława Dembowskiego*, KDWI 75(1992), s. 132.

⁷² Na skutek reorganizacji sieci metropolii i diecezji w Polsce bullą Jana Pawła II *Totus tuus Poloniae populus* diecezja włocławska została zmniejszona, ponieważ sześć dekanatów z 56 parafiami zostało włączonych do nowo powstałej diecezji kaliskiej.

⁷³ Był biskupem włocławskim w latach 1752-1763.

⁷⁴ *Przemówienia w refektarzu – Biskup Roman Andrzejewski*, KDWI 75(1992), s. 137.

⁷⁵ Kan. 387 KPK.

⁷⁶ *Zaproszenie wszystkich rodzin zakonnych do katedry*, KDWI 70(1987), s. 23-24.

⁷⁷ *Komunikat do czcicieli Matki Bożej Ostrobramskiej*, KDWI 70(1987), s. 24.

⁷⁸ *Kult Matki Bożej Ostrobramskiej w katedrze*, KDWI 70(1987), s. 38-39.

⁷⁹ *Dzień modlitw czcicieli Matki Bożej Ostrobramskiej w katedrze*, KDWI 70(1987), s. 43.

⁸⁰ Było to nawiązanie do 44. rocznicy męczeńskiej śmierci biskupa Kozala w obozie koncentracyjnym w Dachau. Biskup Kozal jako sufragan włocławski został aresztowany 7 listopada 1939 r. wraz z 21 księżmi profesorami Seminarium Włocławskiego oraz z 22 alumnami tegoż seminarium. – Zob. *Modlitwy o rychłą beatyfikację Sługi Bożego Biskupa Michała Kozala*, KDWI 70(1987), s. 42.

⁸¹ Tamże, s. 42; Zob. *Wezwanie do modlitwy o rychłą beatyfikację Sługi Bożego Biskupa Michała Kozala*, KDWI 70(1987), s. 19-23.

⁸² *Wezwanie do bezpośredniego przygotowania diecezji na Kongres Eucharystyczny*, KDWI 70(1987), s. 78.

- ⁸³ Tamże, s. 79.
- ⁸⁴ Tamże, s. 79-82.
- ⁸⁵ Tamże, s. 83.
- ⁸⁶ Tamże, s. 83-84.
- ⁸⁷ *Program II Kongresu Eucharystycznego z udziałem Jego Świątobliwości Jana Pawła II w Warszawie*, KDWi 70(1987), s. 145-149.
- ⁸⁸ *Homilia Jana Pawła II wygłoszona podczas beatyfikacji: Jego miłość „do końca” pozostaje po stronie człowieka*, KDWi 70(1987), s. 163.
- ⁸⁹ *„Te Deum” diecezji za beatyfikację Michała Kozala, Biskupa i Męczennika*, KDWi 70(1987), s. 191-192.
- ⁹⁰ *Jubileusz koronacji Obrazu Matki Bożej w Charlupi Małej i uroczystości dziękczynne za beatyfikację błogosławionego Michała Kozala*, KDWi 70(1987), s. 272-273; *Uroczystości dziękczynne w Łądzie n. Wartą za beatyfikację Biskupa Michała Kozala*, KDWi 70(1987), s. 276-277.
- ⁹¹ *Pielgrzymka kapłanów i delegacji parafialnych z diecezji na Jasną Górę*, KDWi 70(1987), s. 284-285.
- ⁹² *Zamknięte rekolekcje dla młodzieży*, KDWi 70(1987), s. 43.
- ⁹³ *Spotkanie młodzieży klas maturalnych w Kaliszu*, KDWi 70(1987), s. 89; *Skupienie maturzystów rejonu sieradzkiego w Zduńskiej Woli*, KDWi 70(1987), s. 89; *Spotkanie maturzystów Włocławka*, KDWi 70(1987), s. 120.
- ⁹⁴ *Młodzież diecezji włocławskiej z palmami w katedrze*, KDWi 70(1987), s. 90-91.
- ⁹⁵ *Spotkanie młodzieży w sanktuarium Matki Bożej w Licheniu*, KDWi 70(1987), s. 122.
- ⁹⁶ *Dzień skupienia młodzieży klas VIII w Ostrowąsie*, KDWi 70(1987), s. 125.
- ⁹⁷ *Wielkanocne spotkanie młodzieży akademickiej miasta Włocławka*, KDWi 70(1987), s. 92.
- ⁹⁸ *Pielgrzymka młodzieży maturalnej na Jasną Górę*, KDWi 70(1987), s. 126.
- ⁹⁹ *Pielgrzymka katechetów do Lichenia*, KDWi 70(1987), s. 119.
- ¹⁰⁰ *Diecezjalne uroczystości dziękczynne za zebrane plony*, KDWi 70(1987), s. 273.
- ¹⁰¹ *X Dni Kultury Chrześcijańskiej w Kaliszu*, KDWi 70(1987), s. 276.
- ¹⁰² Kan. 391 KPK.
- ¹⁰³ Zob. DB 16.
- ¹⁰⁴ Zob. KK 27.
- ¹⁰⁵ Zob. DB 22.
- ¹⁰⁶ Tamże, s. 246-247.
- ¹⁰⁷ *Słowo Biskupa Administratora przed rozpoczęciem Mszy świętej pogrzebowej*, KDWi 69(1986), s. 255.
- ¹⁰⁸ Zgodnie z przepisami kan. 525 n. 2 administrator diecezji dopiero po roku od zawakowania stolicy biskupiej może mianować proboszczów. Stąd Biskup Andrzejewski jako administrator diecezji mianował administratorów parafii.
- ¹⁰⁹ *Personalia*, KDWi 70(1987), s. 34.
- ¹¹⁰ Tamże, s. 86-87.
- ¹¹¹ Tamże, s. 113-118.
- ¹¹² Tamże, s. 214-218.
- ¹¹³ *Nominacje*, KDWi 75(1992), s. 107.
- ¹¹⁴ *Neoprezbiterzy w parafii Męczenników Eucharystii*, KDWi 70(1987), s. 127.
- ¹¹⁵ *Okólnik Kurii Diecezjalnej nr 1/1987*, KDWi 70(1987), s. 85-86.
- ¹¹⁶ *Z konferencji Księży Dziekanów odbytej dnia 6 maja 1987 r.*, KDWi 70(1987), s. 111-112.
- ¹¹⁷ Tamże, s. 111.
- ¹¹⁸ *Konferencja Episkopatu Polski we Włocławku*, KDWi 70(1987), s. 177.

¹¹⁹ Tamże, s. 177. Wystawa ta ukazuje dzieciństwo, młodość, lata studiów i pracy biskupa Michała Kozala aż do obozu w Dachau. Zawiera wiele jego osobistych pamiątek, które zachowały się do tej pory, jak też gromadzi drukowane pamiątki o Biskupie Męczenniku.

¹²⁰ *Konferencja Episkopatu Polski we Włocławku*, KDWi 70(1987), s. 177.

¹²¹ Tamże.

¹²² *Podziękowanie Biskupa Romana Andrzejewskiego Administratora Diecezji Włocławskiej za udział Księży Biskupów w uroczystościach*, KDWi 70(1987), s. 183-188; Zob. „*Te Deum*” za beatyfikację..., poz. cyt., s. 191-192.

¹²³ Zob. kan. 399 i 400 KPK.

¹²⁴ *Wizyta Księży Biskupów „ad limina Apostolorum”*, KDWi 70(1987), s. 259.

¹²⁵ *List pasterski pomocniczych biskupów włocławskich z racji udania się „ad limina Apostolorum” do Rzymu*, KDWi 70(1987), s. 253-254.

¹²⁶ *Przemówienie Biskupa Romana Andrzejewskiego nagrane w Radiu Watykańskim*, KDWi 70(1987), s. 255-256.

¹²⁷ *Spotkanie katechetów młodzieży maturalnej miasta Włocławka*, KDWi 70(1987), s. 40.

¹²⁸ *Konferencja dekanalnych duszpasterzy młodzieży*, KDWi 70(1987), s. 44.

¹²⁹ *Spotkania dekanalnych duszpasterzy młodzieży*, KDWi 70(1987), s. 273.

¹³⁰ *Rejonowe konferencje katechetyczne*, KDWi 70(1987), s. 271.

¹³¹ *Konferencja Księży wizytatorów nauki religii*, KDWi 70(1987), s. 275.

¹³² *Rejonowe konferencje duszpasterskie dla kapłanów*, KDWi 70(1987), s. 43.

¹³³ *Maryjne konferencje rejonowe*, KDWi 70(1987), s. 284.

¹³⁴ *Spotkanie księży proboszczów miasta Włocławka*, KDWi 70(1987), s. 90.

¹³⁵ *Konferencja rektorów wyższych seminariów duchownych*, KDWi 70(1987), s. 271.

¹³⁶ *Uroczystość wmurowania kamienia węgielnego w budujący się kościół w parafii Kaczki*, KDWi 70(1987), s. 121.

¹³⁷ *Uroczystość wmurowania kamienia węgielnego w budujący się kościół filialny w Morzyczynie w parafii Broniszewo*, KDWi 70(1987), s. 122-123.

¹³⁸ *Wmurowanie kamienia węgielnego pod nowy kościół w parafii Ciepień*, KDWi 70(1987), s. 275.

¹³⁹ *Uroczystość poświęcenia kościoła św. Antoniego w Zduńskiej Woli*, KDWi 70(1987), s. 278-279.

¹⁴⁰ *Poświęcenie kaplicy w Sługocinie w parafii Łądek*, KDWi 70(1987), s. 279.

¹⁴¹ *Poświęcenie placu pod budowę nowego kościoła w Koninie*, KDWi 70(1987), s. 120.

¹⁴² *Poświęcenie placu pod nowy kościół w parafii Lipno*, KDWi 70(1987), s. 91.

¹⁴³ *Uroczyste poświęcenie kaplicy filialnej w miejscowości Przewóz*, KDWi 70(1987), s. 269-270.

¹⁴⁴ *Odnaczenie „pro Ecclesia et Pontifice” dla organisty Mieczysława Sufragi*, KDWi 70(1987), s. 87.

¹⁴⁵ *Odnaczenie „pro Ecclesia et Pontifice” dla organisty Michała Różyckiego*, KDWi 70(1987), s. 88.

¹⁴⁶ Kan. 430 § 1 KPK; Zob. Kan. 382 KPK; M. Sitarz, *Zarządzanie Kościołem partrykularnym...*, art. cyt., s. 57.

¹⁴⁷ Jan Paweł II, *Bulla nominacyjna biskupa Henryka Muszyńskiego*, KDWi 71(1988), s. 4-5.

¹⁴⁸ Zob. kan. 382 § 2 KPK.

¹⁴⁹ *Protokół kanonicznego objęcia diecezji przez J. E. Księdza Biskupa Henryka Muszyńskiego*, KDWi 71(1988), s. 7-8.

¹⁵⁰ *Pismo Kongregacji ds. Biskupów skierowane do Administratora Diecezji Włocławskiej*, KDWi 69(1986), s. 243-244.